

Jelige: Áremka

Dolgozat befejezésének ideje: 2023.01.11

Hétköznapi és kreatív színnévhasználat korpuszalapú vizsgálata

Tartalom

1	Bevezetés	3
2	Szakirodalmi áttekintés	4
2.1	Nyelvi kreativitás	4
2.2	Colour studies, színnevek és feldolgozásuk	6
2.3	A színnévkutatás módszereinek elméleti megfontolásai	9
3	Hipotézisek	10
4	Anyag és módszer	11
4.1	Vizsgálat anyaga	11
4.2	Módszer	12
4.2.1	Színnévlisták	12
4.2.2	Színnév főnév kapcsolatok	13
5	Eredmények	16
5.1	Színnevek	16
5.2	Színnév főnév kapcsolatok	18
5.2.1	Fehér	18
5.2.2	Zöld	23
5.2.3	MNSZ2 és Verskorporusz adatainak összehasonlítása	27
5.2.4	Fehér és zöld összevető elemzés	27
6	Összegzés	28
7	Bibliográfia	30

1 Bevezetés

Kutatásomban kognitív nyelvészet elméleti keretei között a korpusznyelvészet módszereivel vizsgálom a színnévhasználatot lírai és nem szépirodalmi szövegekben. Arra keresem a választ, hogy a nyelvi kreativitás megragadható-e egy ilyen speciális jelenségen keresztül.

Dolgozatom a Colour Studies interdiszciplináris kutatási területhez kapcsolódik, amely egyre szélesebb körben terjedt el, tematikus kötetek és konferenciák születtek az utóbbi években. Számtalan külföldi és hazai tanulmány foglalkozik bizonyos szempontok mentén a színnevek szerepével a különböző szövegekben (lásd: MACDONALD– BIGGAM– PARAMEI 2018), azonban korpuszalapú összehasonlító munkák még nem születtek magyar nyelven.

Kutatásomban MNSZ2 szövegkorpusz (v2.0.5ORAVECZ–VÁRADI–SASS 2014)¹ adataiból modellezem a köznyelv tipikus, majd ezt összevetem az ELTE DH Verskorpuszból² (HORVÁTH 2020; HORVÁTH et al 2022) kirajzolódó lírai nyelv adataival. Az elemzésbe bevontam emellett FÖLDVÁRI MELINDA színnévszótárát (www.szinszotar.hu FÖLDVÁRI 2009), amely segítséget nyújtott a Verskorpuszból történő adatszerzésben.

Dolgozatom kitér az alapszínnevek melletti egyéb, különleges és egyedi színnévhasználatokra, a színnevek tipikus alkalmazására a versekben és a nem szépirodalmi nyelvhasználatban, valamint a legtöbbször előforduló színnevek szemantikai elemzésére (*fehér, zöld*). A vizsgálatom segít a nyelvészet módszereivel közelebb jutni a lírai nyelv invenciózusságának feltérképezéséhez, illetve hozzájárul a színnevek mint szemantikai kategória a szerveződésének megértéséhez, jelentésük körülhatárolásához. Emellett munkám módszertani érdekelttségű is, hiszen a színnév egyik korpuszban sem annotált kategória, így dolgozatom hangsúlyosan kitér arra is, hogy milyen módon lehet színneveket találni a különböző korpuszokban.

Így jelen tanulmány két nagyobb részből tevődik össze. Egyrészt egy kvantitatív elemzést végeztem, melyben a különböző korpuszokban előforduló színnevek összehasonlítása segítségével reflektálok a költői és nem szépirodalmi nyelvhasználat kreativitása közötti különbségekre. A másik részben pedig a színnévvel (*fehér, zöld*) jelzett főnevek típusait vizsgálom, melyben arra keresem a választ, hogy mennyire gyakori az adott színnevet az adott

¹ <https://clara.nytud.hu/mnsz2-dev/>

² <https://verskorpusz.elte-dh.hu/?lang=hu-HU>

főnévvel együtt használni. Kitérek az egyéb potenciális motivációkra is, mint az idiomatikusság vagy a szimbolikus jelentés.

Dolgozatomban először elméleti áttekintést nyújtok a nyelvi kreativitásról, a színnevek kategorizációjáról és a színtudományról. Ezt követően ismertetem a kutatásom módszertani problémáit, a kiinduló hipotéziseimet és a végleges módszert. Végül bemutatom a színnévlisták vizsgálatának eredményét és a színnevekkel együtt említett főnevek elemzését.

2 Szakirodalmi áttekintés

2.1 Nyelvi kreativitás

BENCZES RÉKA úgy határozza meg a nyelvi kreativitást, hogy ez az a szándék, amikor aki mond vagy ír valamit, egyedinek/ humorosnak igyekszik tűnni. Így új nyelvi kategóriákat nevez meg, de emellett a figyelem felkeltése is cél lehet, vagy az előtérbe kerülés (BENCZES 2014: 110–111). Ez a törekvés irányulhat arra, hogy a beszélő/író a hallgatóval/olvasóval egyfajta közösséget érjen el (közös tudás és attitűd). Így a kommunikációs folyamat a szociális kogníció része (TOLCSVAI NAGY 2012: 35, BENCZES 2014: 11–112). FORGÁCS ERZSÉBET emellett a nyelvi kreativitás motivációi közé sorolja a színességre törekvést is (FORGÁCS 2008).

A nyelvi kreativitás megjelenhet az idiómák használatában is (pl.: *majd ha piros hó esik*). Az idiomatikusággal és annak kreativitásával több tanulmány is behatóan foglalkozott. KOMLÓSI LÁSZLÓ IMRE tanulmányában a szerkezetében és jelentésében közkeletű állandósult szókapcsolatnak nevezi a frazémákat és idiomatizmusokat. Kiemeli velük kapcsolatban az erős metaforikus értéket és a nyelvi hagyományok jelentőségét. Nem kompozicionális szerkezetnek tekinti őket, ami azt jelenti, hogy a Frege-féle kompozicionalitástól eltérnek. Ez alatt azt érti, hogy az összetett kifejezés jelentése nem a részek jelentésének összege. KOMLÓSI az állandósulás mellett a jelentés kialakításának mentális műveletei mentén is jellemzi a szókapcsolatokat, a fogalmi integrációt pedig (amelyet TURNER (2007) kiterjeszt a színnév főnév kapcsolatokra is, lásd később) a kreatív, újszerű, nem begyakorolt szerkezetek feldolgozásának műveleteként mutatja be, összhangban a részleges kompozicionalitással, vagy annak teljes hiányával. A nem kompozicionális szerkezetek alapvető formái a következők: kötött forma és stílusjegy és kötötten tárolt jelentésszerkezet. Emellett magas a kontextusfüggőség, nagyobb százalékban jellemzik őket a „kötött” olvasatok, valamint a félproduktív vagy nem produktív szerkesztés, illetve az alacsony variabilitás. Tehát a kreativitás kétarcú jelenség: egyik aspektusa nem kompozicionális szerkezetek állandósulása, amelyek

jellemzően figuratív jelentést kapnak, másik aspektusa a már ismert szerkezetek megbontása, újszerű újraalkotása, ez pedig gyakran fogalmi integrációval történik. (KOMLÓSI 2005:96, 99).

ANDREAS LANGLOTZ szerint az idiomatikus kreativitás egy viszonylag állandó idiomatikus szerkezet felidézése egy speciális kontextusban. Kifejti, hogy ez a kreativitás a konceptualizáló egyén konstruáló kompetenciájától is függ. Az idiómák eredetileg nem konvencionális, újszerű metaforák vagy metonímiák. A szó szerinti jelentésnek egy kreatív kifejeződése, amely egy absztraktabb dologra utal ez által. Pl. Az angolban a *grasp the nettle* (szó szerinti fordításban: kézzel megfogni a csalánt) kifejezés szó szerint értelmezve egy nehéz dolgot jelenít meg (a csalán pusztán kézzel történő kihúzása), és idiómaként arra használják, amikor az embernek kényszerítenie kell magát egy nehéz dolog elvégzésére (LANGLOTZ 2006: 11). Így kijelenthető, hogy az idiomatikus rögzülés ezt a kreatív potenciált állandósítja.

SIMON GÁBOR korpuszvizsgálatokkal közelítette meg a nyelvi kreativitás elemzési lehetőségeit (LADÁNYI MÁRIA kutatásaihoz kapcsolódva). Rámutat arra, hogy a használatalapú, funkcionális kognitív megközelítés a nyelvi szerkezetek esetében lehetőséget nyújt a szerkezeti újszerűség magyarázatára, illetve szemantikai innováció felmérésére. Emellett megállapítja, hogy ez a megközelítés lehetővé teszi a kreativitás mértékére vonatkozó intuíciók érvényességének ellenőrzését (SIMON 2014: 84– 85). Kiemeli GIORA optimális innovációs megközelítését, mely szerint a kreatív megoldás nem lehet túlságosan eltérő a konvencióktól, másként nem tudjuk hatékonyan feldolgozni. Megvilágítja, hogy kognitív megközelítés a kreativitás mérésére különösen alkalmas, hiszen segít megragadni a séma és megvalósulás közötti távolságot, a megvalósulás eltéréseinek mikéntjét a sémától. Emellett bemutatja, hogy a korpusz azért alkalmas ezekre a mérésekre, mert a gyakoriság alapján a sémákat és az attól való eltéréseket is meg lehet figyelni (SIMON 2014).

Kutatásom alapkérdése, hogy a nyelvi kreativitás megragadható-e a színneveken keresztül, ezért fontos megemlíteni, hogy milyen megvalósulási módjai és motivációi lehetnek ennek a kreativitásnak. Lehet kreatív maga a színnév, az adott színnév szokatlan megjelenése egy főnév mellett vagy a színnév állandósulása valamilyen idiomatikus szerkezet részeként. Mindezek alapján a kreativitás a nyelvhasználatban mind a megújítással, mind az állandósulással összefügg, ezért a kognitív nyelvészet és a korpusznyelvészet új utakat nyithat meg a kreativitás feltérképezésében.

2.2 Colour studies, színnevek és feldolgozásuk

A Colour studies kutatási területhez kötődően külföldön számos konferenciakötet jelent meg. Ez a kutatási terület multidiszciplináris konferenciák sorozata révén alakult ki, melynek központjában a színek állnak. Számtalan terület képviseltetheti magát a nyelvészettől és pszicholingvisztikától át a kogníció, percepció vagy memória kutatásáig. Kezdetben nyelvészek és pszichológusok vettek részt ezeken a konferenciákon, így napjainkban is inkább az ilyen témák irányába orientálódik (pl.: MACDONALD–BIGGAM–PARAMEI 2018).

A színnevek egy fontos és régóta kutatott kategória mind a nyelvtudományban, mind a pszichológiában. Fizikai kontinuumnak tekinthető, mely nem diszkrét tárgyak sora, de ennek ellenére a megnevezés szintjén elkülönített kategóriaként tartjuk számon őket. (TOLCSVAI NAGY 2013). Az egyik legismertebb elmélet BERLIN és KAY nevéhez fűződik, melyben egyfajta hierarchiát feltételeznek az alapszínnevek között. Azokat a színneveket tekintjük alapszínneveknek, melyek morfológiailag egyszerűek, gyakran használják őket, nem egy másik szín bizonyos tartományát jelöli, nem egy másik szó összetevője, illetve a jelentése nem korlátozódik a dolgok egy csoportjára (TOLCSVAI NAGY 2011:26, B. PAPP–FÓRIS 2008). A színhierarchia a következőképpen épül fel: fekete- fehér; piros; zöld- sárga- kék; barna; lila- rózsaszín- narancssárga-szürke. Ez azt jelenti, hogy amennyiben egy nyelvben összesen két alapszínnevet találhatók, az mindenképpen a fekete és a fehér megfelelője lesz. Ahol három van, ott a piros is megjelenik, ahol találunk szürkét, ott szerepelnie kell a nyelvben az összes többi a sorban a szürke előtt szereplő színnevet is (BENCZES–KÖVECSES 2010³; TOLCSVAI NAGY 2013). Egyes pszichológiai kutatások szerint ezek egy-egy szintartomány legjobb és legkönnyebben felismerhető tagjai (ROSCH 1975; TOLCSVAI NAGY 2013).

Az utóbbi időben számos tanulmány illeti kritikával az elméletet. ANNA WIERZBICKA rámutat arra, hogy a szín nem szükségszerűen az univerzális emberi nyelv jellemzője. Az angol vagy európai nyelvekben központi szerepet tölt be, de nem mindenhol. Ez igaz az ausztráliai Burarra nyelvre, melyben nem található igazi színnév. A sötét–világos fogalompárnak megfeleltethető ellentét létezik benne, de a szavak használata rámutat arra, hogy ezek nem színnévként szerepelnek a nyelvben (WIERZBICKA 2006:4). KAY és REGIER megállapította, hogy a színnevek nyelvspecifikusak, de láthatunk hasonló tendenciákat bizonyos nyelvek között (KAY – REGIER 2006). A speciális színnévkészlet megfigyelhető a magyar nyelvben is. Például az angolban az *orange* BERLIN és KAY kritériumai szerint alapszínnevet, de a magyar

³ Lásd: https://mersz.hu/hivatkozas/kognitiv_nyelveszet_45_p5#kognitiv_nyelveszet_45_p5

narancssárga már nem felel meg a szempontoknak. Ugyanez a helyzet a *rózsaszínnel* is, de ezek későbbi elemei a magyar nyelvnek. (TOLCSVAI NAGY 2013:117)

Jól mutatja a színnevek nyelvspecifikusságát a magyar nyelvben szereplő *piros* és *vörös* színnév pár. TÓTH- CZIFRA ERZSÉBET és BENCZES RÉKA korpuszalapú vizsgálata, amelyben rámutatnak arra, hogy a vörös alapszínnévi státusza erősen megkérdőjelezhető. A tanulmányban az idiomatikusságot érveként hozzák amellelt, hogy a vörös nem alapszínnév (TÓTH- CZIFRA – BENCZES 2016). Hasonló példa lehet FÖLDVÁRI MELINDA felvetése, mely szerint a *bíbor* is alapszínnévnek tekinthető. Az alapszínnévi státusza mellett szól, hogy egytagú és régóta ismert színnév. Eredetileg a textilfestéshez kötődik, de mára már ez a jelentése elhalványult. Azonban nem viselkedik alapszínnévként. Nem képezhető belőle ige, nem lesz belőle színnév-utótag és stilisztikailag sem semleges (régiesnek, irodalminak tűnhet) (FÖLDVÁRI 2008:389).

A legnagyobb magyar nyelvű színnévgyűjtemény FÖLDVÁRI MELINDA nevéhez fűződő Színnévszótár (www.szinszotar.hu FÖLDVÁRI 2009), bár 2008 óta nem frissült a lista. Összesen 1370 színnevet és 150 árnyalatot, névváltozatot és angol verziót különböztet meg. Több szempontból is vizsgálja őket. Megkülönböztet színnévtípusokat. Az alapszínnevek kategóriája mellett kiemeli az egytagú színneveket. Ezek olyan árnyalatjelölő szavak, melyek szint jelölnek, de nem szükséges például *-színű* vagy *-piros* stb. utótagot hozzájuk kapcsolni (pl. *drapp*). Az összetett színekről azt írja, hogy az utótagjuk jellemzően alapszínnév, de lehet egytagú színjelölő szó is. Az összetett színneveken belül megkülönböztethetünk asszociatív kapcsolatot (pl.: *hófehér*), földrajzi és népnévi eredetűt (pl.: *cigánykék*), személy- vagy földrajzinévből képzett (pl.: *Habsburg-sárga*), de léteznek kémiai vonatkozású nevek is (pl.: *kobaltkék*). Emellett jellemző a kontextustól függő színnévhasználat. Így megkülönböztet emberi színneveket. Ezek az arc-, bőr-, szem-, hajszín jelölésére szolgáló kifejezések (pl.: *ébenfekete*, *szőke*). Illetve ide tartoznak az állatszínnevek is (pl.: lószínnevek: *pej*). De kiemelendő kategóriát alkotnak a szaknyelvek színnevei is (FÖLDVÁRI 2008). Általánosságban elmondható az európai színnevekről, hogy erősen tipizáltak. Ez alatt azt értjük, hogy szerepelnek a nyelvekben kifejezetten emberi színnevek és állatszínnevek. (SCHUBERT 2005:4).

A színárnyalatok pontosítására FÖLDVÁRI két módszert ismertet: az egyik az asszociatív vagy metaforikus szókapcsolat, amelynek alapja a valamely tárggyal történő összehasonlítás (pl.: *fűzőld*). A másik módszer az, amikor egy árnyalatjelzővel pontosítjuk az alapszínnév árnyalatát (pl.: *világoskék*) (FÖLDVÁRI 2008: 388).

PAPP ESZTER kiemeli, hogy a színnevek köznyelvi használata nem mindig azonos a szaknyelvi jelentéssel és használattal (pl.: *piros-vörös*. A fizika szaknyelve szinonimának tekinti őket, míg az anyanyelvi nyelvhasználó érez jelentésbeli különbséget). De az adott tudományterületek az egyes színárnyalatokra eltérő színneveket használhatnak (pl.: *kékeszöld-türkiz*. Az optikában használják a türkizt, míg a fizikában a kékeszöldet) (PAPP 2012: 120).

A színnevek értelmezése kapcsán fontos elméleti keret számunkra a colour inference framework, mely szerint a színfogalom asszociációit folyamatosan újrakonstruáljuk a tapasztalataink alapján. Ebből következik, hogy ezek egyénenként eltérhetnek és idővel változnak is (SCHLOSS 2018:112). Ezt a folyamatot a fagyalt példájával lehet jól szemléltetni. Amikor egy gyerek életében először találkozik fagyalattal és az történetesen málna ízű, akkor a fejében a fagyalathoz a rózsaszín szín rendelődik. Később, amikor találkozik a citrom ízű változattal, majd a pisztáciával akkor szépen lassan mellé épülnek más színtapasztalatok (pl.: sárga, zöld). Így a tapasztalatok mennyisége és minősége alapján egyre árnyaltabb asszociációkat fog tudni konstruálni (SCHLOSS 2018). A colour inference framework nem a színnevek jelentését segít megérteni, hanem a színtapasztalat kialakulását, illetve a dolgok és a színek asszociációját egymáshoz.

Ezt a képet bővíti ki MARK TURNER konceptualizációról és a fogalmi integrációról szóló tanulmánya, melyben rámutat arra, hogy az olyan jól körül határolható kategóriáknál, mint a színnévvel jelzett szó is nagyon sok jelentés konstruálódhat. Ezalatt azt értjük, hogy a színnév-főnév kapcsolat jelentése nem feltétlenül egyenlő a színnév jelentésének és a főnév jelentésének az összegével. Ezek ugyancsak nem kompozicionális jelentések, tehát a színnevek alkotta szerkezetek erősen nyitottak az idiomatizálódás felé és a kreativitás lehetőségét hordozzák (lásd: KOMLÓSI 2005). A *piros ceruzát* hozza példának, hiszen ez értelmezhető úgy is mint egy ceruza, aminek piros színű a külső borítása vagy mint egy piros színnel fogó ceruza, esetleg a ceruza, amivel a piros ruhába öltözött csapat teljesítményét jegyzik le (TURNER 2007:385).

Ebből a szükségképpen vázlatos szakirodalmi áttekintésből látszik, hogy a színnevek magyar nyelvű vizsgálata szükséges, hiszen ezek nyelvspecifikus jelenségek. Emellett a korábbi kutatások megmutatták, hogy a színnév-főnév párok vizsgálata hasznos lehet, akár különböző nyelvi rétegekben (költői nyelv vagy nem szépirodalmi nyelvhasználat), hiszen a kreativitás megvalósulásának többféle lehetőségét hordozzák magukban.

2.3 A színnévkutatás módszereinek elméleti megfontolásai

FÖLDVÁRI MELINDA tanulmányában kétféle módszert emel ki a színnevek gyűjtésére. Az egyik ilyen UUSKÜLA kutatása, melyben színkártyákat mutatott a kísérleti személyeknek, ilyen módon felmérve a színszókincsüket (UUSKÜLA 2006, idézi FÖLDVÁRI 2008). A másik lehetőség, melyet FÖLDVÁRI is követett, a különböző forrásokban fellelhető színt jelölő szavakat gyűjti össze (FÖLDVÁRI 2008). Én egy újabb módszerrel korpuszokból próbálom színneveket kinyerni. Ez azért jelent kihívást, mert a színnév általában nem annotált kategória a korpuszokban. Azt értem ez alatt, hogy nincs címkével ellátva, ezért nem lehet egyszerűen csak rákeresni, a 'szín' jelentésű kifejezésekre, nem lehet azokat listázni egy lekérdezéssel.

Ezt a hiányt többféle módszerrel szerettem volna áthidalni a kutatás során. Az első kísérletben az MNSZ2-ben lekértem az összes főnevet és a tőlük 1L távolságra levő adatokat szerettem volna megvizsgálni, hiszen a színnév gyakran szerepel jelzős pozícióban. Ez azonban hatalmas találati számot jelent, amit az MNSZ2 rendszere nem tud kezelni, és olyan hosszú lista született volna, melyet manuálisan nem lehet átnézni.

A második megoldás különböző színnévlisták bevonása volt. De milyen színnévlistákra támaszkodhat az érdeklődő kutató? A hagyományos BERLIN– KAY féle alapszínneveket használják sok kutatásban (pl.: BÜKY 1979), azonban, ahogy korábban bemutattam, nem feltétlenül adaptálható más nyelvekre, illetve véleményem szerint ez torzítaná az adatokat. Elvégre a költői nyelvhasználat feltételezhetően valószínűleg többször használnak például a *piros* szín kifejezésére olyan árnyalatjelölő egytagú színneveket, mint a *vörös*, *rőt*, *karmazsin*. Kreatívabb színnévhasználatot és nagyobb szókincset várunk a költői nyelvhasználattól, mint a nem szépirodalmi nyelvhasználattól, és a kreativitás kisebb mértékben lenne megragadható, ha csak az alapszínneveket vizsgáljuk, mert a kreatív megoldások jelentős része nem alapszínnevekhez kapcsolódik.

Vannak olyan irodalmi kutatások, melyek kibővítik ezt a listát pl.: P. DOMBI ERZSÉBET Öt érzék ezer muzsikája című monográfiája. A színesztéziákat vizsgálta különböző nyugatos szerzők munkáiban. Ebben az elemzésben fontossá váltak a színnevek is, a vizsgált elemek közé tartoznak az alapszínek mellett a *vörös*, *szürke*, *arany*, *bíbor*, *szőke*, *rőt*, *ezüst* is (P. DOMBI 1974). Ezt is egy nagyon szűkös keretnek érzem, hiszen itt sem jelennek meg az egyedibb és invenciózusabb színnévalkotások. Mint minden lista ez is korlátoz és nagyon leszűkíti az elemeket, azonban én a kreativitást is kutatom, ezért szükséges egy olyan módszer, amivel a megszokott megoldásokon túli adatokat is fel tudom mérni.

HORVÁTH PÉTER a Verskorpuszban vizsgálta a színneveket is, azonban ő ezt csak az alapszínnevekkel tette meg. Kutatásában arra kereste a választ, hogy három zárt fogalmi tartománynak a megjelenései mennyire vannak összefüggésben egymással. A színnevek mellett a napszakkal és az évszakokkal foglalkozott. Azt fedezte fel, hogy a 20. századi szerzőknél az *éjszaka* és a színek kategóriája gyakrabban előfordul. A 20. század fordulópontot jelentett a leggyakrabban használt színneveknél is, hiszen addig a zöld volt a legnépszerűbb, később pedig a fehér. Emellett felhívta a figyelmet arra, hogy azoknál a szerzőknél, akiknél megjelenik az egyik vizsgált kategória nagyobb eséllyel szerepel a másik kettő is. Ez azt jelenti, hogy a három fogalmi tartomány ugyanannak a költői eszköztárnak a része (HORVÁTH 2021). Számomra ez a kutatás azért releváns, mert egyrészt ugyanúgy a Verskorpuszban vizsgálódik, és a színek mint fogalmi kategória is előkerül. Azonban én nem zárt fogalmi tartománynak tekintem a színnevek kategóriáját, ezért a korpuszból igyekszem kinyerni a listát, amivel dolgozhatok.

Emellett felmerült az a dilemma, hogy mit tekinthetünk egyáltalán színnévnek. BODA ISTVÁN KÁROLY, PORKOLÁB JUDIT és MÁTÉ ÉVA Füst Milán költészetében megfigyelhető színasszociációkkal foglalkozott. Ők a színnévárnyalatok mellett a telítettséget és a világosságot is kutatták (BODA – PORKOLÁB – MÁTÉ 2020). Én az utóbbi kettőt kizártam a vizsgálatomból, hiszen pl. az *áttetsző* nem tekinthető színnévnek. WIERZBICKA is rámutatott arra, hogy ezek nem feltétlenül színmegnevezések, illetve ha ezeket bevonom, kezelhetetlen mennyiségű adat lenne.

Egy másik problematikus pont, hogy a színnevek mint csoport is prototipikus kategória, mely skalárisnak is tekinthető. Így vannak prototipikusabb színnevek (TOLCSVI NAGY 2013), mint például az alapszínnevek, és vannak periférikusabb elemei is a kategóriának, mint a *barack*, *krém* vagy *natúr*. Emellett maga a szín is hozzájárulhat egy kategória prototipikus példányainak felismeréséhez.

Összefoglalva azt láthatjuk, hogy számos tanulmány számos különböző lista segítségével igyekezte megközelíteni a színneveket, amelyek egy nem feltétlenül olyan könnyen körülhatárolható kategóriát alkotnak. Véleményem szerint ezért szükséges a korpuszt bevonni, ahhoz hogy a lehető legkompaktabb listát meg tudjuk alkotni, és így a lehető leghitelesebb eredménye születhessen meg a vizsgálatnak.

3 Hipotézisek

Kutatásom alapkérdése, hogy megragadható-e a nem szépirodalmi nyelvhasználat és a költői nyelvhasználat kreativitása közötti különbség a színnévhasználaton keresztül. Az

MNSZ2 szövegtörzs és az ELTE DH Verskörzs adatainak vizsgálata alapján igyekszem választ kapni erre a kérdésre.

Az első hipotézisem, hogy az alapszínnevek szerepelnek a leggyakrabban a két törzsben, hiszen ezeknek a definíciójában is szerepel, hogy tipikus és gyakran használt színnevek. Emellett feltételezem, hogy az ELTE DH Verskörzs és az MNSZ2 szövegtörzs színnévlistái között lesz különbség. A költői nyelvben invenciózusabb színnévhasználat lesz jellemző. Ez alatt azt értem, hogy több árnyalat fog szerepelni benne, melyek jellemzően egytagúak de nem rendelkeznek alapszínnévi státusszal. Az MNSZ2-ben inkább a begyakorlottabb színnevek lesznek többségben. A konkrét színnevekhez (*fehér, zöld*) jellemzően az MNSZ2-ben prototipikusan fizikai tulajdonságait tekintve fehér vagy zöld színű entitások társulnak, míg a Verskörzsben színnevek szerepelnek a színélményt nem mutató entitások mellett.

A következőkben bemutatom vizsgálatom anyagát és módszerét, majd ismertetem az eredményeket.

4 Anyag és módszer

4.1 Vizsgálat anyaga

Az MNSZ2 2014-ben nyílt meg, a magyar nyelv reprezentativitására törekszik, és jelenleg 1,04 milliárd szövegszót tartalmaz. Különböző stílusrétegek szövegei vizsgálhatók (sajtó, szépirodalmi, tudományos, hivatalos, személyes, beszéltnyelvi), illetve regionális változatokra is lehet szűrni (magyarországi, szlovákiai, kárpátaljai, erdélyi, vajdasági). A stílusrétegek mellett fonológiai, morfológiai és szófaji annotációk szerepelnek benne (ORAVECZ– VÁRADI– SASS 2014). Kutatásomban a szépirodalmi alktörzst nem vizsgáltam, egyik mintavételnél sem volt a lekérdezés része.

Az ELTE DH Verskörzsben több mint negyven magyar költő verse szerepel. A versek forrása a Magyar Elektronikus Könyvtár gyűjteménye. A 19.-20. századi magyar költők összes versét tartalmazza. A törzs a versek egyszerűen megragadható hangzásjellemzőit, illetve a bennük szereplő szavak grammatikai tulajdonságait tartalmazza. Például szóalakokra, szótövekre, hangrendre, szótagszámra, fonológiai szerkezetre lehet benne lekérdezést végrehajtani (HORVÁTH 2020, HORVÁTH et al. 2022).

Kutatásomba ezt a két törzst vontam be, ugyanis az MNSZ2 a legnagyobb magyar nyelv reprezentálására törekvő törzs, ami ezért a legalkalmasabb a nem szépirodalmi

nyelvhasználat reprezentálására, míg az ELTE DH Verskorpusz a 19.-20. századi magyar költők művei alapján a legalkalmasabb a költői nyelvhasználat modellezésére. Bár a Verskorpusz esetében nem kizárólag szinkrón nyelvhasználatból származnak a szövegek, a lírai nyelvi hagyományt folytonosnak és folytatólagosnak lehet tételezni, így az elemzés során a történetiség szempontjait nem érvényesítettem⁴. Emellett kutatásom a magyar nyelv színneveiben rejlő általános kreatív potenciál feltérképezésére törekszik, nem pedig e potenciál valamely időszakhoz kötődő tendenciáira (történeti változásokkal kapcsolatban lásd: HORVÁTH 2021).

4.2 Módszer

Kutatásomban kétféle módszertannal dolgozom. A színnévlisták előállításához szükséges volt egy módszertan, mely kompatibilis az MNSZ2-vel, és egy, ami alkalmas a Verskorpuszban zajló vizsgálathoz. Ezen felül a színnév főnévpárokra irányuló vizsgálathoz és a főnevek kategorizáláshoz egy másik módszer kidolgozására volt szükség.

4.2.1 Színnévlisták

Színnévlista generálására az MNSZ2 esetében Sass Bálint módszertani javaslatát alkalmaztam (Sass 2023)⁵. Tanulmányában principle of context néven hivatkozik erre a módszerre. A kontextusalapú keresés esetében a *színű* keresőszóval történt. CQL: [word="színű"] + freqlist:L1 (SASS 2023). Ilyen módon egy pár ezer tagú listához jutottam, amelyet manuálisan ellenőriztem. Az olyan elemek esetében, melyeknél kérdéses volt, hogy valóban színnévnek tekinthetők-e, megnéztem a kontextust, és az alapján döntöttem. Például a *fakónál* érdekesen merült fel ez a kérdés. A korpuszban színnévként is szerepel, de nem színnévként történő alkalmazására is van példa. Nem színnévi alkalmazásban szerepelhet a kevésbé élénk szín jelölésére például: „Semmiképpen ne vásároljunk *fakó színű*, zörgő héjú tavalyi gesztenyét” (#243829396⁶), de lehet akár lószínnév is: „A *fakó színű* Favory Senior 1783-tól került Lipicára, s ezzel a fajta egyik legeredményesebb ménvonala születik meg” (#768319381). Az ilyen esetekben ellenőriztem, hogy az adott szó szerepel-e FÖLDVÁRI színnévszótárában, hiszen a korpuszban arra is van bőven adat, hogy színnévnek tekinthető a szó, és arra is, hogy nem. Végül akkor került egy adat kizárásra, ha sem a kontextus sem a színnévszótár alapján nem

⁴ Kutatásom egyik fő bővítési lehetősége egy történeti alapú vizsgálat a Magyar Történeti Szövegtár bevonásával.

⁵ Ilyen módon is szeretnék köszönetet mondani Sass Bálintnak, hogy segítséget nyújtott a korpuszban kereséssel kapcsolatban, illetve rendelkezésemre bocsátotta Principles of Corpus Querying című még nem publikált tanulmányát.

⁶ Az MNSZ2-ből származó adatoknál zárójelben a szó sorszámát adom meg a visszakereshetőség céljából

lehetett egyértelműen színnévi használatnak tekinteni. A 20 találat alatti tokeneket nem vettem figyelembe, mert rengeteg adat van, és azoknak jelentős része nem színnév.

Az ELTE DH Verskorpuszra is próbáltam alkalmazni az MNSZ2-nél bevált módszert, azonban ezen az anyagon nem működött. A *színű* tokentől 1L távolságra nagyon kevés kis említésszámmal rendelkező színnév szerepel (*fekete:1, lángezüst:1, arany:1, piros:2, rózsza:2, ezüst:1, fehér:1, tűzpiros:1, sárga:1, rubin:1, zöld:1*). Ennek az lehet az oka, hogy a költészetben talán ritkábban kapnak a színnevek ilyen egyértelműsítő kontextust, illetve akár metrikai okai is lehetnek⁷.

A szófaj annotált kategória a korpuszban, így abból indultam ki, hogy a színnevek főnévként és melléknévként is viselkednek. Ezért lekértem a főnév- és melléknévlistát, amelyeket összevettem egy python algoritmus⁸ segítségével. Az algoritmus a megadott listákból kiválasztja a közös elemeket. Ennek eredménye azonban egy nem csak színneveket tartalmazó, manuálisan kezelhetetlen hosszúságú lista lett.

Így végül FÖLDVÁRI színnévszótárát használtam referenciának. Az algoritmust használva összevettem ezt a Verskorpusz főnév- és melléknévlistáival. Itt a kiugró találatoknál manuálisan ellenőriztem a kontextust. Ebben a mintavételben nem volt érdemes alsó gyakorisági küszöböt beállítani, mert a listában minden elem előfordulása alacsony.

A kétféle színnévlista közötti fő különbség az adatok száma és a lista előállításának módja. Az MNSZ2-ben lényegesen több adat szerepel és nagyobbak az előfordulási számok is, míg a Verskorpusznál kisebb a színnevek mennyisége.

Ezt követően a színneveket három kategóriába soroltam: alapszínnevek (pl.: *piros*), árnyalatok (pl.: *bordó*) és összetett színnevek (pl.: *fehér-szürke*) (FÖLDVÁRI 2008, BERLIN–KAY1969). Az árnyalat csoporton belül megkülönböztettem árnyalatjelzős színneveket (pl.: *világoskék*) és egytagúakat (pl.: *pink*). A *vörös* színnevet TÓTH- CZIFRA és BENCZES nyomán árnyalatnak tekintettem (TÓTH- CZIFRA– BENCZES 2016), mint ahogy minden nem egyértelműen alapszínnevet is.

4.2.2 Színnév főnév kapcsolatok

A nyelvi kreativitást a színnév főnév kapcsolatokon keresztül is igyekeztem megragadni. Ehhez az adatgyűjtés az MNSZ2-ben úgy zajlott, hogy a kiválasztott színnévről indítottam egy

⁷ A 'szín' keresőszóval több adat jött ki, ami visszavezethető metrikai okokra, hiszen a rövidebb alakváltozat jobban beilleszthető a kötött terjedelmű sorokba.

⁸ Itt szeretném megköszönni Szabó Barbarának az algoritmus megalkotását.

lekérdezést, majd lekértem 1R távolságra a főnevek gyakorisági listáját. Itt a szépirodalmi alkorpusz adatait kiszűrtem, hiszen az torzította volna az összehasonlítás eredményét. Az általános tendenciák feltárása érdekében 50-es alsó gyakorisági küszöböt alkalmaztam. A Verskorpusznál főnevekre kerestem az adott színnév mellett. Itt nem volt lehetőség alsó gyakorisági küszöb érvényesítésére a kevés adat miatt.

Fontosnak tartottam azonban, hogy az MNSZ2 szövegtörzsben is vizsgáljam valamilyen módon a kisebb említésszámú színnév főnév párokat, hiszen a kreativitást gyakran nem a centrális mintázatok, hanem a ritka, periférikus előfordulások mutatják leginkább. Így az 50 alatti találatokból készítettem egy excel listát, és mindegyik taghoz VÉL függvénnyel hozzárendeltem egy számot. Ezek alapján növekvő sorrendbe tettem az elemeket, és így a sor első 50 elemét szintén a továbbiakban vázolt módon vizsgáltam. Vagyis az 50-es előfordulás alatti találatokat randomizáltam, és az így előálló véletlen minta első 50 elemét ugyancsak megvizsgáltam.

Az adatokat PARADIS (2005) kategóriái szerint csoportosítottam. Ez egy szemantikai ontológia, tehát nyelvészeti, jelentésre vonatkozó elemzésekhez kialakított kategóriákról beszélünk. Ő három szinten különbözteti meg a főneveket. A First-order entities kategóriába sorolja a konkrét entitásokat. Ezen belül az állat, ember, növény, artefaktum, természeti tárgyak/ jelenségek, helyek és anyagok alkategóriákat különböztet meg. Second-order entities-ként említi az eseményeket, folyamatokat és cselekvéseket, illetve az állapotokat. A Third-order entities-be tartozó elemek pedig a Shells gyűjtőnevet kapták. Ide kerülnek a ténytörzések, nyelvi kifejezések, gondolatok és modalitás, tudás, körülmények, mérték és idő (PARADIS 2005).

First-order entities	CONCRETE PHENOMENA
Second-order entities	EVENTS, PROCESSES/ACTIVITIES, STATES
Third-order entities	SHELLS

Figure 3. The top ontologies.

1. ábra Fő ontológiák Paradis 2005:549

ANIMAL	animal, cat, snake, fish, Alsatian
PEOPLE	man, girl, carpenter, person, wife, grandfather
PLANT	daffodil, beech, plant, tree, weed
ARTEFACTS	vehicle, jacket, tool, table, bag, hotel, money, picture, office, plastic
NATURAL O/P*	cells, skin, yellow, organs, stone, finger, lightning, carrot, meat, food
LOCATION	place, country, village, area, Sweden, centre, north
SUBSTANCE	water, soup, air, ozone

Figure 4. First-order entities and examples of possible linguistic exponents. *Natural o/p stands for natural objects and phenomena.

2. ábra First-order entities Paradis 2005:550

EVENT	destruction, jump, death, arrival, wedding, change, end
PROCESS/ACTIVITY	jog, ride, growth, flow, debate, speed, course, investigation
STATE	happiness, relationship, life, resemblance, knowledge, absence

Figure 7. Second-order entities and examples of possible linguistic exponents.

3. ábra Second-order entities Paradis 2005:552

FACTUALITY	fact, thing, point, problem, system, focus
LINGUISTICS	news, message, text, question, sentence
THOUGHT /MODALITY	idea, notion, belief, assumption, aim, plan, possibility
KNOWLEDGE	science, history, technology, psychology
CIRCUMSTANCE	situation, context, area
MEASURE	frequency, degree, amount
TIME	year, day, autumn

Figure 8. The knowledge structures of SHELLS.

4. ábra Shell tudás struktúrája Paradis 2005:552

A Verskorpusz adatainak elemzése közben szükségessé vált új kategóriák bevezetése, bizonyos csoportok tagolása, hiszen PARADIS rendszere nem a költői szövegekre lett kidolgozva. Jellemzően az összetételeket nem tudtam besorolni, hiszen ezekben az esetekben a többféle ontológiai kategóriába is besorolhatók, ezért létrehozam a figuratív/metaforikus absztraktumok kategóriáját, ahol az összetételeknek figuratív vagy metaforikus jelentése is van (pl.: *halott-ruhát*). Emellett megalkottam a komplex ontológiák csoportját, amelybe az olyan elemek kerültek, melyek több elemből állnak, és az elemeik más kategóriákba kerülnének (pl.: *ködudvar*).

A gondolat, modalitás kategória esetében éreztem szükségesnek alkategóriák bevezetését, hiszen ebbe elég sok típusú adat került. Így megkülönböztetek figurákat (pl.: *Isten, kísértet*),

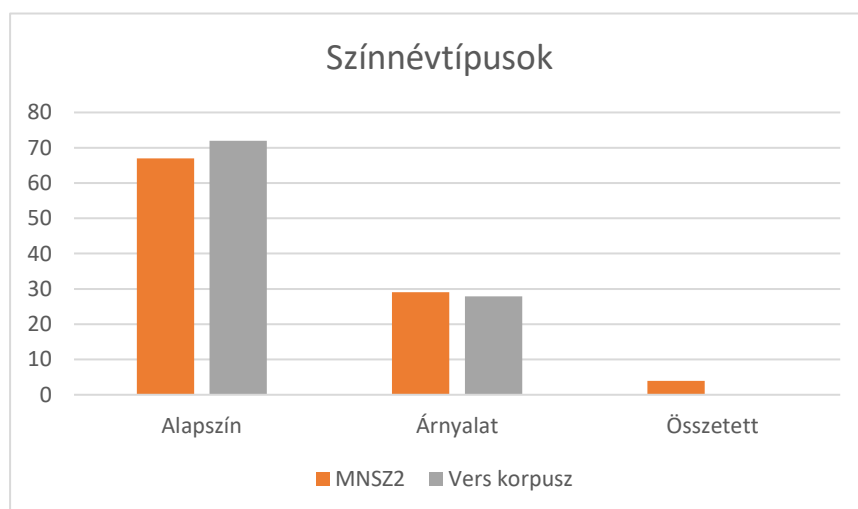
percepciókhoz kötődő tokeneket (pl.: *hang, illat*), illetve mentális reprezentációs folyamatokat (pl.: *álom, gondolat*).

A következő fejezetekben ismertetni fogom a kutatásom eredményeit. Először az ELTE DH Verskorpusz és az MNSZ2 színnévlistáinak összehasonlítását fogom bemutatni, majd a színnév főnév párok elemzését.

5 Eredmények

5.1 Színnevek

Az MNSZ2-ből a korábbi módszerekkel vett és tisztított mintában összesen 13266 színnév találat szerepelt, melyből 8891 alapszín, 3581 árnyalat és 524 összetett színnév. Az ELTE DH Verskorpuszban 12004 színnév érhető el, ebből 8460 alapszín, 3351 árnyalat és 13 összetett szín. Az alábbi diagram az adott színnévtípusok említésszámának relatív gyakoriságát mutatja.

5. ábra MNSZ2 és ELTE DH Verskorpusz színnévtípusai (%
relatív gyakoriság)

Érdekes eredmény, hogy a Verskorpuszban arányaiban több alapszínnév szerepel, mint az MNSZ2-ben. Ez rámutat arra, hogy a költői nyelvhasználat gyakran nem nyúl invenciózus eszközökhöz, amikor az entitások színének megnevezéséről van szó.

Feltűnő, hogy az árnyalatok esetében az MNSZ2-ben szerepel több találat. Amikor azonban megvizsgáltam a találatok típusát, egy nagyon szembeötlő különbség volt megfigyelhető a két adatsorban. Az MNSZ2-ben lényegesen több az árnyalatjelzős konstrukció (pl.: *sötétkék* (84), *sötétbarna* (69)), míg a Verskorpusz az egytagú színneveket preferálja (pl.: *szőke* (510), *rőt* (117)). Ez azt jelenti, hogy a köznapi nyelvhasználat inkább a begyakorlott színnevekből építkezve fejezi ki a színélményt pl.: *sötétkék* jellegű alakokkal, míg a költői nyelv hajlamosabb egy árnyalat jelölésre használt egytagú színnevet alkalmazni (pl.: *azúr*).

Megfigyelhetjük, hogy az MNSZ2-ben azonban sokkal több az összetett színnév, ez egy olyan módja lehet a színélmény leírásának, amivel a költők kevésbé élnek. Például: *elmondta az AFP-nek, hogy Toldo, a hároméves fehér-szürke macska...* (#735933230). Ez is nagyon jól bemutatja, hogy ezek a leírások olyan entitásokhoz tartoznak amelyek lehetnek több színűek. Emellett természetesen jelentkeznek olyan entitások mellett is, melyek prototipikusan többszínűek például: *Hasonlóan a piros-fehér-zöld lobogóhoz* (#161280046).

Az alábbi táblázatban látszik az első 20 találatra mindkét színnévlistának. Sárgával jelöltem azokat a színneveket, melyek csak az egyik adatsor első 20 tagjában szerepeltek.

MNSZ2		Verskorpusz	
fehér	13,636	fehér	13,17
kék	10,877	fekete	11,143
zöld	9,445	zöld	9,482
fekete	8,984	kék	9,355
sárga	7,402	piros	8,676
vörös	6,46	barna	6,457
piros	6,075	sárga	5,228
ezüst	5,352	szürke	4,142
barna	5,058	szőke	4,07
szürke	3,64	bíbor	2,131
arany	3,015	vörös	1,971
narancssárga	2,57	viola	1,652
lila	1,726	hófehér	1,197
barack	0,97	rőt	0,933
bordó	0,829	lila	0,686
fehér-szürke	0,731	rózsaszín	0,622
natúr	0,716	szerecsen	0,59
bézs	0,708	deres	0,383
sötétkék	0,633	azúr	0,319
zsemle	0,587	pej	0,303

1. táblázat MNSZ2 és ELTE DH Verskorpusz 20 leggyakrabban említett színneve (% , relatív gyakoriság)

Jól kirajzolódik ebben a táblázatban, hogy az alapszínnevek a leggyakoribbak, és csak ezek jelentik az egyezést a két adatsorban. Érdekes, hogy mindkét esetben egyértelműen a *fehér* a leggyakrabban említett színnév.

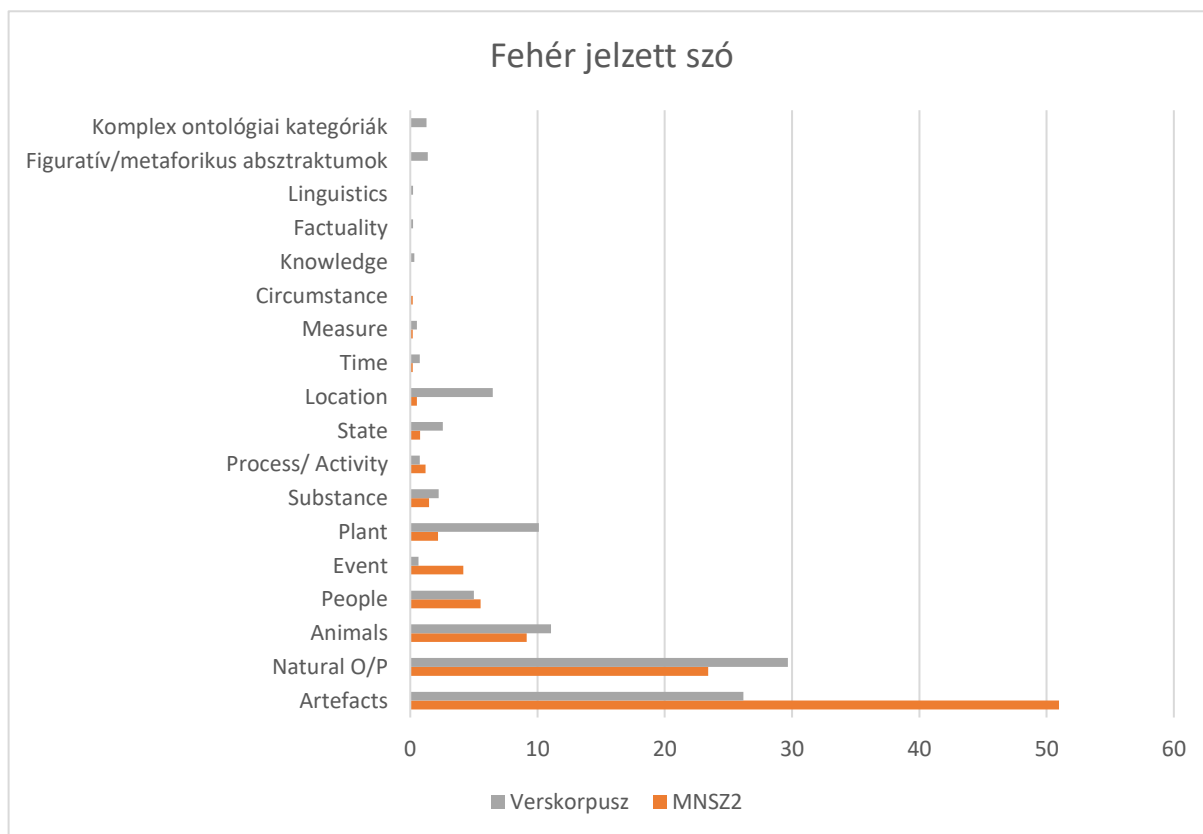
Itt is látható, hogy az MNSZ2-ben gyakrabban szerepelnek árnyalatjelzős színnevek. Figyelemre méltó tendencia azonban, hogy míg a Verskorpuszban többször szerepelnek olyan színnevek, melyek csak bizonyos kontextusban használhatók (pl.: lószínevek: *deres*, *pej* vagy hajszín jelölők: *szőke*). Ezzel szemben az MNSZ2-ben inkább azok a színnevek érhetők el, melyek egy entitáshoz kötődnek (pl.: *barack*, *zsemle*).

Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy az alapszínnevek mindkét listában a leggyakrabban említett kifejezések között találhatók. Azt látjuk, hogy az MNSZ2-ben a protoipikusan nem színnevek kapnak sokszor színnévi funkciót, illetve az árnyalatjelzős színnevek nagyobb arányban vannak jelen. Ezzel szemben a Verskorpuszban az egytagú színnevek a jellemzőek, melyeknek jelentése sokszor a dolgok egy bizonyos csoportjára korlátozódik.

5.2 Színnév főnév kapcsolatok

5.2.1 Fehér

A következőkben a *fehér* színnév melletti főneveket fogom vizsgálni. Az alábbi diagramon azt mutatom be, hogy PARADIS kategóriáiba sorolva melyik korpuszban mennyi említés szerepel.

6. ábra MNSZ2 és ELTE DH Verskorpusz fehér mellett szereplő főnevek (%-os relatív gyakoriság)

A diagramból szépen kirajzolódik, hogy jellemzően az MNSZ2 az artefaktumokhoz társít színneveket, azokat a létezőket színezi ki, melyek a való életben is színélménnyel rendelkeznek. A Verskorpusz pedig az absztraktabb kategóriákhoz szívesebben rendel színt. Fontos kiemelni, hogy a Verskorpuszban a természeti jelenségek és a növények teszik ki a találatok jelentős részét. Ez visszavezethető a kétféle korpusz szöveganyaga közötti különbségekre. A versek beszélője a körülötte lévő természeti világra irányítja a figyelmet, vagy annak a képeit használja a belső világ leírására. Ezzel szemben a nem szépirodalmi nyelvhasználat praktikusabban leíró jelleggel megmutatja, hogy minnek milyen színe van. Emellett érdekes, hogy az MNSZ2-ben az event és a process kategóriában nagyobb találati számmal rendelkeznek. Az event esetében a *karácsony* (1444) említés a legkiemelkedőbb, ami egy erősen begyakorolt szókapcsolat, de a havas karácsonyra utal, ami így a fizikai színélménnyel is összekapcsolható. A process esetében pedig a *sport* (278) szerepel nagyobb számban (ezzel jellemzően a teniszre utalnak például: „évről évre ilyenkor jön össze a *fehér sport* krémje az idény első Grand Slam-tornája” (#225268777))

A következőkben a *fehér* majd a *zöld* színnév mellett álló főneveket fogom vizsgálni az egyes korpuszokban, majd összehasonlítom a kapott eredményeket.

5.2.1.1 MNSZ2

Az MNSZ2-ben, mint ahogy a fönti diagram is mutatta, az artefaktumokra érkezett a legtöbb találat. Itt sok esetben prototipikusan fehér tárgyakat jelölt, mint az *ing* (594) vagy a *lap* (162), de megjelentek olyan entitások is, melyek nem tipikusan ilyen színűek, vagy nem járnak fizikai szintapasztalattal (*farmer*, *műanyag*). Találhatunk olyan eseteket is, ahol többletjelentést nyújt a fehérre színemlítés. Ilyen a *fehér zászló* (199), amely a feladást/fegyverszünetet jelent, vagy a *fehér por* (1049), amivel a különböző kábítószerekre szoktak utalni. Illetve egy fontos kategória az idiómák, amelyek közül itt a *fehér bot* (669) jelenik meg. A nyelvhasználó ugyanis jellemzően nem pusztán egy véletlenül fehér színű botra gondol, hanem a vak embereket segítő eszközre. Ezek állandósult szókapcsolatok is, tehát itt egyfajta idiomatikus kreativitást figyelhetünk meg.

Az állatoknál is érdekes vizsgálni, hogy mennyire tekinthető tipikusnak az adott állat fehér színű megjelenése. A *fehér ló* (1026) például a köznyelvben gyakran használt szókapcsolat, és nem is ritka fehér színű lovakkal találkozni (bár a lószínnevek esetében a *fehér ló* megnevezés nem ugyanarra a színtartományra mutat, mint a köznyelvi *fehér ló*). Kiemelkedő helyen szerepelnek még a *fehér gólya* (782) említések, melyek általában leíró jellegűek. A *fehér galamb* (137) egy létező és gyakori jelenség, de szimbolikus említése is nagyon régre visszanyúlik (békeszimbólum). Nagy említésszámmal szerepelt az idiomatikus *fehér holló* (851), amelyről jellemzően nincsen vizuális tapasztalatunk, de a nyelvben egy nagyon begyakorolt forma a *ritka, mint a fehér holló*. A két adat között érdekes különbség, hogy a *fehér gólya* is részben idiomatikusnak tekinthető, hiszen a korpuszbeli gyakoriságából következően elsáncolódik, egységként tárolódik (KOMLÓSI 2005), azonban nem kapcsolódik hozzá szólás- vagy közmondásszerű adat, mint a *fehér hollóhoz*. Tehát azt mondhatjuk, hogy az idiomatizálódásnak valamely szakaszát mutatják be.

Kiemelendő példa emellett a *fehér ház* (10706), amelyet egyrészt tekinthetünk protoipikus színleírásnak, hiszen a fal is tipikusan fehér, és a hagyományos magyar (népi) kultúrában jellemző a falak fehérre festése. Emellett azonban fontos szempont, hogy a *Fehér Ház* egy konkrét helyre is utal. White House a hely, ahol hivatalosan él és dolgozik az Amerikai Egyesült Államok elnöke. Ez azért érdekes, mert látszik, hogy ugyanabban a színnév- főnév párban a színnév más funkcióban szerepel. Az első példában a ház fizikai szintapasztalatára irányul, míg a másikban egy konkrét házat azonosít. Emellett érdekes, hogy különböző rögzültségű a két jelentés.

A *fehér zaj* adat nagyon poétikusnak is tűnhet, hiszen a zaj nem jár szintapasztalattal, vagy legalább szinesztézia keretében, azonban itt a korpuszbeli szöveg nyelvhasználója nem fehér színű zajról beszél, hanem egy állandó frekvencián szóló hangról, mely arra hivatott, hogy elnyomja a külvilág neszeit és monotonitásával segítse az elalvást.

Tipikusan nagy számban jelentkező, de téves találatok voltak a korpuszban a különböző keresztnevek, ugyanis a fehér egy viszonylag elterjedt vezetéknév. Emellett gyakori volt a romániai *Fehér megye*, említése. Ezt kizártam az említések közül, hiszen itt a hely nevről beszélünk és nem színnévi használatról.

A kisebb említésszámmal rendelkező találatok közül kiválasztott 50 token vizsgálata érdekes eltéréseket mutatott (lásd 1. melléklet). Itt már találkozhatunk a komplex ontológiai kategóriába sorolható, szinte költőinek tekinthető említéssel: *gőzpamacs* (1). Emellett megjelenik a *fittyula* (3) szó használata, ami bár tipikusan fehér színű, mégsem feltétlenül várjuk a nem szépirodalmi használatát. Emellett megjelentek olyan összetettebb kifejezések, mint a *zsírszövet* (7) vagy a *tesztautó* (1).

Összefoglalva azt látjuk, hogy az MNSZ2-ben gyakrabban kapnak fehér színt eredetileg fehér színnel rendelkező entitások, ezeknek egy része többletjelentést kap a fehér által, vagy ilyen módon idiomatizálódott. A kisebb említésszámú találatoknál megjelennek költőibb találatok is és összetettebb kifejezések. Így azt mondhatjuk, hogy a korpusz mutat egyfajta kreativitást színnevek terén.

5.2.1.2 ELTE DH Verskorpusz

A Verskorpuszban a találatok típusában látunk eltérést az MNSZ2-höz képest. A Verskorpusz adataiban sokszor figuratív módon jelenik a fehér színnév, illetve megjelennek összetett kifejezések a színnevek után. Az erősen idiomatikus kifejezések száma azonban csökkent.

A *fehér* mellett a *ruha* szerepel a leggyakrabban az artefaktumok között. Ennek jellemzően szimbolikus jelentése van (pl.: tisztaság), de a valóságban is létezik ilyen színélménnyel. A *fehér kendő* is gyakori említésnek tekinthető. Ehhez is kapcsolható szimbolikus értelmezés, de talán kevésbé jellemző. A TISZTASÁG jelentésstruktúrához kapcsolódik, hogy az emberek kategóriában kiemelkedő helyen szerepel az *apáca* és a *szűz*, ahol egyértelműen a szexuális értelemben tisztaságra utal. Az látható ezek alapján, hogy a Verskorpuszban olyan entitások kerülnek a szín mellé, amelyek még fizikai artefaktumokként is hordozzák a metaforikus értelmezés lehetőségét, és humán entitásokként is. Fontos ennél a kategóriánál kiemelni a *bot*

token, ugyanis ez az MNSZ2-ben nagy találati számmal rendelkezett, míg itt nagyon kevés adatot találunk rá.

A nem szépirodalmi nyelvhasználatban a Verskorpusz adatai alapján nagy előszeretettel emeli ki az ember bizonyos részeit a *fehér* mellett (*kebel* (8), *kéz* (24)), ez gyakran a szeretett hölgy jellemzésénél szerepel, a kontextushoz kötődően a bőrszínét emeli ki. A *fehér haj/szakáll* az öregedés kifejezésére utal, míg a *csontot* leegyszerűsítve tipikusan fehérnek tekintjük.

Az állatoknál leggyakrabban a *galamb* szerepel (27), itt jellemzően szimbolikus jelentést hordozva („S a lelki béke olajága lesz,/Amit hited fehér galambja hoz.” (TOMPA MIHÁLY: *Nőmnek*.) De számtalan egyéb állat megjelenik fehérre színezve (pl.: *kutya*,(8) *bárány* (5)). Érdekes kiemelni, hogy itt a *holló* összesen egyszer szerepel, ami nagy kontraszt az MNSZ2-höz képest.

A növényeknél a *rózsa* (23) és a *liliom* (11) található meg nagy számban. Mindkét esetben értelmezhetjük ezt szimbolikus utalásnak is, de csak egyszerű leírásnak is (a természetben is létezik fehér liliom és fehér rózsák is).

A *fehér* és a *halál/ halott* összekapcsolása egy jellemző tendencia a költői nyelvhasználatban. Emellett jellemzően szerepel az *angyal* (7), *szent* (3) és egyéb természetfeletti létező, amelyek visszavezethetők a tipikus ábrázolási módokra (angyalok és szentek fehér ruhában stb.)

A Verskorpusz fehérre színűként említ olyan színélménnyel nem rendelkező cselekvéseket, mint az *álmok*, *csók*, *szerelmek*. Itt is valószínűleg hangulatteremtő vagy szimbolikus jelentése van a választásnak. Például a *fehér csók* utal halott asszonyok csókjára (KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: *Fehér temetés*), vagy a *fehér szerelem* a szerelem tisztaságát mutatja (BABITS MIHÁLY: *Strófák a wartburgi dalnok-versenyből*).

A PARADIS kategóriáihoz képest újonnan bevezetett csoportokra a Verskorpusz adatai miatt volt szükség. Itt jellemzően egy szókapcsolat következett a színnév után. A figuratív/metaforikus absztraktumoknál jellemző pl. a *halott-ruha* jellegű találat, ahol a halott metaforikusan kapcsolódik a ruhához. A komplex ontológiai kategóriákba olyan összetételek kerültek, melyeknek egyes tagjai más eredeti kategóriába kerülnének pl.: *leányálmok* vagy *isten-szakáll*.

Ebben a korpuszban minimális volt az olyan téves találatok száma, melyekben a *fehér* mint vezetéknev vagy mint a megye neve szerepelt.

Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy a Verskorpuszban többször találkozhatunk a színnév figuratív használatával, gyakrabban találunk színnel nem rendelkező entitások mellett színneveket, illetve több összetett kifejezést találunk a színnév után. Kiemelendő emellett, hogy az idiomatikusan rögzült alakok használata kevésbé jellemző.

5.2.1.3 MNSZ2 és Verskorpusz adatainak összehasonlítása

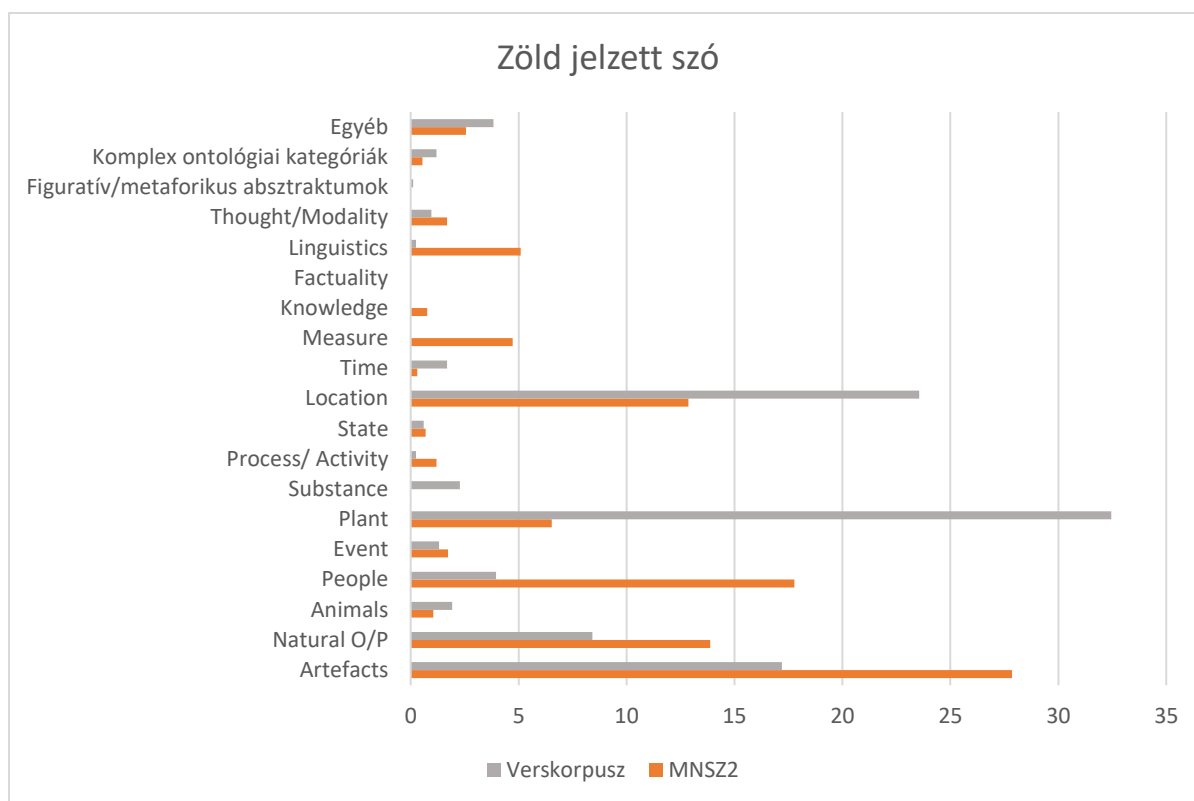
A konkrét elemzés is alátámasztotta azt a tendenciát, amit dolgozatomban korábbi szakaszomban említettem. Azt látjuk, hogy az MNSZ2-ben reprezentált nyelvhasználat előszeretettel ad szint artefaktumoknak, míg a Verskorpusz szövegei jellemzőbben kapcsolnak szint a természetes környezet dolgaihoz.

Természetesen vannak olyan, jellemzően prototipikusan fehér entitások, melyek említésszáma mindkét korpuszban magas. Ilyen a *hó* vagy a *ház*. A *galamb* szintén sokszor szerepel a korpuszokban, azonban itt az említésszámban a jellemző szín mellett a szimbolikus jelentés is közrejátszott. Például: Verskorpusz: „megmagyarázza és megáldja a fáradt költő/ legsajgóbb szavait és mosolyogni fog és két/ *fehér galamb* fog ülni vállán kétfelől” (DSIDA JENŐ: *Közeleg az emberfia*). MNSZ2: ne ágyúk dörögjenek, hanem szép *fehér galambok*, a béke galambjai szálljanak. (#67583874). Mindkét példánál a béke szimbólumának lehet tekinteni a galambot. Az első esetben a megváltó eljövetelekor jelennek meg, akit a békével is asszociálunk, míg a másik esetben szó szorosán is kifejtésre került, hogy ezek a fehér galambok a béke galambjai.

Szembevetendő különbség azonban a két korpusz között, hogy a nem szépirodalmi nyelvhasználat nagyobb mértékben használ idiomatikus kifejezéseket (amelyekben ebben az esetben szerepel a *fehér*, lásd: *fehér holló*, *fehér bot*). Ezzel szemben a Verskorpusz sokszor inkább figuratív funkcióban használja a színnevet.

5.2.2 Zöld

A következőkben a *zöld* színnévvel kapcsolatos adatokat mutatom be. Azért erre a színnévre esett a választásom, mert ez a színnév szerepelt az első három találat között a *fehér* mellett a 'színű' token mellett szereplő adatok lekérdezésekor. Az alábbi diagramon a Paradis-féle kategóriákra bontva mutatom be a színnév mellett említett főnevek számát.

7. ábra MNSZ2 és ELTE DH Verskorpusz zöld mellett szereplő főnevek (% , relatív gyakoriság)

Érdekes tendenciákat figyelhetünk meg a diagrammon, azt látjuk, hogy a Verskorpuszban a növényekhez és a helyszínekhez társul jellemzően a zöld szín, míg az MNSZ2-ben inkább az artefaktumok és az emberek esetében jelenik meg. Az artefaktumok magas száma az MNSZ2-ben összecseng a fehérrel kapcsolatos adatokkal, de az emberek kiugró említésszáma furcsa, hiszen prototipikusan nem társul hozzájuk ez a szín. Ezzel szemben a Verskorpuszban a tipikusan zöldnek tűnő entitások (növények) vannak kiemelve és a prototipikus színükkel együtt említve. A helyek esetében a korábban felvázolt figyelemirányítási kérdésre térhetünk vissza, hiszen a költők gyakran a természeti környezetre irányítják a figyelmet, ami tipikusan tekinthető zöld színűnek (pl.: *mező* (40), *erdő* (29). Mindkét esetben a fű, levél és egyéb növényzet tipikusan zöld színű).

A következőkben korpuszokra bontva részletesebben bemutatom az egyes alkategóriák elemeit, majd összehasonlítom az egyes korpuszok eredményeit.

5.2.2.1 MNSZ2

Kiemelkedő említésszámmal szerepelt az emberek kategória. Itt jellemzően átvitt értelemben használták a zöldet, ezzel a környezettudatosságra, illetve az ezt szorgalmazó politikai irányra utalva (pl.: *képviselő* (54)). Ez az átvitt értelem számos más kategóriában is szerepel. A helyszínek jelentős részénél ilyen kontextust találunk (pl.: *főváros* (104), *iskola* (1286)), illetve

az eseményeknél is ezek szerepelnek (pl.: *beruházás* (172), *forradalom* (76)). Ezek az említések azért érdekesek, mert nem tipikusan zöld színű dolgok kapják meg ezt a színnevet, hanem a zöld színt a környezettudatossággal azonosítjuk, és így mintegy környezettudatosságra utaló jelzőt kapcsoljuk a főnevekhez. A helyszínek között szerepelnek természetesen protoipikusan zöld színű helyek is (pl.: *mező* (346), *erdő*(155)).

Az állatok kategóriánál szerepelnek tipikusan zöldnek tekintett állatok (pl.: *gyík* (65), *bogarak* (1044)), de emellett megjelennek olyan találatok is, mint a *sas*, ami nem tipikusan zöld színű, viszont a zöld sas a Ferencváros kabalája. Emellett itt találkozunk a *Zöld darázzsal* (66) is, ami egy film címe. Számtalan popkulturális referenciát találunk emellett a korpuszban például: *Zöld íjász* (1044) (film), *Zöld lovag* (72) (monda szereplője és film is készült ilyen címmel), *Zöld könyv* (1160) (film), illetve nagyon nagy találati számmal szerepel a *Zöld pardon* (1446) (a Hiperkarma zenekar egyik számának a címe).

A tárgyaknál is jellemzően nagyobb említésszámmal bírnak azok az artefaktumok melyeknél a szín nem csak a tipikus fizikai színt jelenti, hanem többletjelentéssel ruházza fel a megjelölt tárgyat ilyen módon. Például a *zöld dosszié* (627) a zöld színű dosszié jelentése mellett egy nagy port kavart politikai eseményhez is köthető. A *zöld kártya* (217) a külföldi utakhoz szükséges biztosítók által kiállított kártya (de film is született ilyen címmel). Itt is megindul az idiomatizálódás, hiszen a zöld kártya eredetileg is zöld volt, majd kialakult a kategória, is így már olyan példányokra is alkalmazzuk a kifejezést melyeknél nem releváns már a zöld szín. Ugyanez a helyzet a *számnál* (1122) is, ami az olyan telefonszámokat jelenti, melyeknél a hívás díját a hívott fél (vagyis a szám tulajdonosa) fizeti meg. Itt is eredetileg a hirdetések zölddel szedték, de ez már napjainkban nem jellemző. Megfigyelhető tendencia a korpuszon, hogy egy eredetileg specifikus és konkrét színnévhasználat általánosul és kiterjed számos olyan esetre, amelyeknél a konkrét entitás nem zöld.

Érdekes említések azok, amelyekben a zöldet mint a szabadság jelképét használják. A *zöld út* (2484) nagy számban szerepel a korpuszban, szabad út és környezetbarát út jelentéssel is. A *zöld lámpa* (432) is ide sorolható. Itt természetesen találkozunk egyfajta fizikai tapasztalattal (a rendőrlámpa zöld színű jelzése mutatja a közlekedőknek, hogy biztonságos számukra az átkelés), de átvitt értelemben is használjuk (pl.: *Szerintetek miről van szó? Lehet, hogy zöld lámpát kapunk?* (#102316023))

Fontos kategória még számunkra a növények is. Itt nagyobb arányban szerepelnek fizikailag zöld színélménnyel rendelkező találatok (pl.: *levél* (432)), de az átvitt értelemben is használt *ág*

(376) a második leggyakrabban használt elem a kategóriából. Ez alatt érthetünk egy zöld színű ágat is, illetve a boldogul jelentésű *zöld ágra vergődik* kifejezés részeként is szerepel.

Tehát itt színélmény szempontjából többféle említésről beszélünk. Vannak olyanok melyek tényleges színélményre épülnek (pl.: *gyep* (2484)), másoknál a múltban a színélmény motiválta a kifejezést, de ez ma már nem jellemző (pl.: *zöld szám* (1122)), míg más említésekben a színélmény mellé egy idiomatikus jelentés lépett (pl.: *zöld ág*).

Az 50-nél kisebb találati számmal rendelkező véletlen mintában nem lehet példát találni popkulturális referenciára és kevesebb az átvitt értelemben használt, akár idiomatizálódott kifejezés (lásd. 2. melléklet). Jellemzően a tipikusan zöld színű (vagy annak tekintett) entitások jelennek meg. Ilyen például a dinoszaurusz, ezeket a tipikusan zöld színűnek ábrázoljuk. Emellett megjelenik például a tenispálya mint helyszín, aminek szintén van tipikusan zöld megvalósulása, mint ahogy az ingnek is. Azt figyelhetjük meg, hogy itt a ritka adatok másként viselkednek, mint a *fehér* esetében. Ez is rámutat arra, hogy az egyes színneveknél szükséges a mélyebb vizsgálat, ugyanis így sokkal árnyaltabb képet tudunk kialakítani.

Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy a zöld fizikai tapasztalat mellett jellemzően popkulturális utalások, illetve idiomatizálódott kifejezések, gyakori szókapcsolatok formájában találkozunk a színnév főnév kapcsolatokban.

5.2.2.2 Verskorpusz

Ebben a korpuszban a növények kategóriában szerepelt a legtöbb adat. Itt is nagyobb említésszámmal rendelkezik az *ág* (48) (növény kategória összes találatának 18%-a, ezzel a legmagasabb említésszámú tagja), de jellemzően a zöld színű ág értelemben. Emellett is jellemzően tipikusan zöld növények kerülnek megnevezésre (pl.: *fű* (27), *levél* (27), *borostyán* (12)). Az állatoknál is a tipikusan zöld színűek szerepelnek (pl.: *bogár* (3), *gyík* (2)). Az embereknél szinte kivétel nélkül egyes testrészek (pl.: *epe* (2), *has* (1)) szerepelnek, ezek közül is leggyakrabban a *szem* (6) (az ember kategória összes találatának 26%-a). Az artefaktumoknál érdekes lehet a *lámpát* megvizsgálni, ami itt egyáltalán nem kiemelkedő említésszámmal szerepel (4), és jellemzően akkor sem átvitt értelemben (*Ott szemben laknak. Egy zöld lámpa ég.* (KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: *Innen a szobámbul*)). A helyszínek egy népesebb kategória, ezeknek túlnyomó része a természethez tartozó közeget jelöl (pl.: *erdő*, *mező*, *lugas*). Különböző jellemzően ruhaanyagok megnevezése figyelhető meg (pl.: *bársony*, *selyem*).

Tipikusan színélménnyel nem rendelkező kategóriák közül az időhöz több találat is született. Jellemzően a tavaszhoz társult ez a színnév, de megjelenik az *éj* és az *iffúság* is. Emellett a *zöld*

remény képe is egy visszatérő elem. A tavasz és az ifjúság összekapcsolása a zöld színnévvel a természet ébredéséhez, egyfajta kezdet értelmezéshez vezethető vissza. A gondolat és modalitás kategórián kívül a komplex ontológiai kategóriánál is megjelenik *zöld reménységcsillagok* formában. A zöldet szokták a remény színének tekinteni, ezért itt a szimbólum kifejtett megvalósulásáról beszélhetünk (PÁL–ÚJVÁRI–JUHÁSZ 2015:420)

Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy ebben a korpuszban jellemzően a zöld színű fizikai tapasztalattal rendelkező entitások, illetve a környezet kapott zöld színt, bár van példa színélménnyel nem rendelkező kifejezések kiszínezésére is.

5.2.3 MNSZ2 és Verskorpusz adatainak összehasonlítása

Jelentős eltéréseket figyelhetünk meg az MNSZ2 és a Verskorpusz adatai között. Az MNSZ2-ben a tipikusan zöld entitások mellett jellemzőek a popkulturális utalások, a jól begyakorolt többletjelentéssel rendelkező szókapcsolatok. Megfigyelhetjük, hogy sokszor átvitt értelemben, metonimikusan használják a korpusz szövegeiben a zöldet. Ez alatt például a környezettudatosság szinonimájaként történő alkalmazására gondolok (pl.: *zöld politikus*), vagy a szabadság szimbolikus jelzéseként (pl.: *zöld utat kap*).

Ezzel szemben és az előzetes várakozásaimmal szemben azt látjuk, hogy a Verskorpuszban nem kifejezetten használják figuratív értelemben ezt a színt. Sokkal inkább a természeti környezet leírására vagy adott esetben megidézésére használják. De emellett jellemzőbben egyszerűen csak zöldre színezi az amúgy is zöldszínű entitásokat.

5.2.4 Fehér és zöld összevető elemzés

Egészen más tendenciákat figyelhetünk meg a két színnév között. Bár azt látjuk, hogy mindkét esetben az MNSZ2-ben jellemzők az állandósult szókapcsolatok és az idiomatizálódott kifejezések, a zöld esetében ez nagyobb mértékben jelentkezik. A popkulturális adatok esetében is ugyanez a helyzet.

Érdekes a környezettel való viszony megfigyelése a Verskorpuszban. A *fehérnél* a természethez kötődő kifejezések és a növények tették ki az említések nagyobb részét. Ez visszavezethető a természetre történő figyelemirányításra. Ezzel szemben a *zöldnél* a helyszínek dominálnak a növények mellett. Ez rámutat arra, hogy a zöld szín pusztán említése annyira a természeti környezetet idézi meg, hogy nem kell szükségszerűen annak konkrét részeit kiemelni, hanem elégséges színnévvel és a hely megnevezésével utalni rá.

Színnevektől függetlenül megfigyelhetjük a Verskorpuszban, hogy előszeretettel emeli ki a színnév mellett az egyes testrészeket. Ez a *fehérenél* megvalósulhat azért, mert bőr színének leírására ez egy bevett színnév, de *zöldnél* csak a szem (esetleg a haj) esetében beszélhetünk fizikai tapasztalatról.

A *fehér* esetében a Verskorpuszra jellemzőbbek a metonimikus vagy átvitt értelmű utalások, míg az MNSZ2-ben inkább a fehérség fizikai tapasztalatával fizikai tapasztalattal rendelkező entitásokhoz rendelődik hozzá. Ezzel szemben a *zöldnél* éppen az MNSZ2-ben szerepelnek inkább átvitt értelmű említések (pl.: a zöld szín jelképezi a környezettudatosságot), míg a Verskorpuszban a protoipikusan zöld entitások mellé kerül. Így azt látjuk, hogy a két színnév merőben eltérően viselkedik a két korpuszban.

6 Összegzés

Összefoglalva a hipotéziseimre reflektálva kijelenthetjük, hogy mindkét korpuszban a leggyakrabban használt színnevek az alapszínek közül kerültek ki (lásd 1. táblázat).

A két korpusz adatai között lett különbség, azonban nem egyértelműen invenciózusabb a Verskorpusz. Az MNSZ2-ben több az árnyalatjelzős színnév, ami azt jelenti, hogy a nem szépirodalmi nyelvhasználat nem feltétlenül használ új árnyalatjelölő színneveket, hanem a begyakorlottabb színnevekhez kapcsolt előtaggal fejezi ki a konkrét színárnyalatot. Az ELTE DH Verskorpusz pedig jellemzően inkább egyalakú, talán kevésbé begyakorlott színneveket tartalmaz. Ez visszavezethető lehet a korpusz történetiségére, hiszen a 19. század színnevei ma már nem tűnnek begyakorlottnak. Kutatásom következő bővítési lehetősége a Verskorpusz adatainak összevetése történeti korpuszokkal, hogy látható legyen a lírai nyelvhasználat kreativitásának újabb dimenziója. Összefoglalva elmondhatjuk, hogy mind a nem szépirodalmi nyelvhasználat, mind a költői nyelvhasználat rendelkezik kreativitással a színnevek terén, csak más módokat használ ennek a kifejezésére.

Végül a *fehér* színnév használatával kapcsolatban kijelenthető, hogy az MNSZ2 adataiból egy olyan minta rajzolódik ki, mely szerint a nem szépirodalmi nyelvhasználat a jellemzően színélménnyel rendelkező dolgokat színezi fehérre (artefaktumok), illetve nagyobb arányban jelentkeztek a már idiomatizálódott alakok. A Verskorpusz alapján a költői nyelvben jellemzőbb a figuratív használatát a színnévnek, gyakran kapcsolódik fizikai színélménnyel nem rendelkező entitáshoz de kevésbé eleveníti fel az idiómákat. Ezzel szemben a *zöld* színnévnél éppen ellenkező tendenciákat figyelhetünk meg. A Verskorpuszban a természeti környezet és a növények (tehát a prototipikusan zöld entitások) mellett szerepel ez a színnév.

Az MNSZ2-ben azonban különböző átvitt jelentések segítségével olyan elemeket mellett is megjelenik amelyek nem rendelkeznek színélménnyel (környezettudatosság jelentésben pl.: *zöld párt*, szabadság jelentésben pl.: *zöld út*). Emellett különböző popkulturális utalások és állandósult szókapcsolatok szerepelnek nagyobb részt, melyek esetében szintén nem szükségszerűen a fizikai színélmény miatt szerepel a zöld, hanem mert a jelentés így konstruálódik meg (pl.: *zöld szám*, *Zöld könyv*). Ez alapján elmondhatjuk, hogy az egyes színnevek másképp viselkednek az egyes korpuszokban. Így azt látjuk, hogy mindkét korpusz adataiban megfigyelhetünk egyfajta kreativitást a színnév főnév kapcsolatokban. A nem kompozicionális szerkezetek jellemzően a nem szépirodalmi nyelvhasználatban jelentkeznek (például: *fehér holló*, *zöld út*), míg az ismert szerkezetek megbontása inkább a Verskorpuszban szerepel (például: *zöld szájjal*) (lásd TURNER 2007, KOMLÓSI 2005)

Kutatásom felvázol egy újabb lehetőséget a színnevek és színnévhasználat feltérképezésére, választ ad arra a módszertani problémára, hogy a korpuszokban nem annotált kategóriaként szereplő nyelvi adatokat milyen módon lehet kinyerni és vizsgálni. Rámutat arra, hogy a nem szépirodalmi nyelvhasználat is rendelkezik bizonyos kreativitással, illetve segít a nyelvészet módszereivel pontosabb képet adni a poétikusság, illetve az irodalmi nyelvhasználat kreativitásának mibenlétéről.

7 Bibliográfia

ANDREAS LANGLOTZ 2006. *Idiomatic Creativity*. John Benjamins Publishing Company Amsterdam/ Philadelphia.

ANNA WIERZBICKA 2006. The semantics of colour: A new paradigm in: C.P. Biggam– C.J. Kay (szerk.) *Progress in Colour Studies Volume I. Language and culture*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/ Philadelphia.

B. PAPP ESZTER, FÓRIS ÁGOTA 2008. Alapszín – alapszínnev. A fogalmak és a nyelvi jelek kapcsolatáról. In: Geccső Tamás, Sárdi Csilla (szerk.): *Jel és jelentés. (Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 83.)* Kodolányi János Főiskola – Tinta Könyvkiadó, Székesfehérvár–Budapest. 123–128.

BÁLINT, SASS 2023. Principles of Corpus Querying. (kézirat)

BENCZES RÉKA– KÖVECSES ZOLTÁN 2010. *Kognitív nyelvészet*. Akadémiai Kiadó, Bp.

BENCZES RÉKA. 2014. Ami rímel, az stimmel: Az alliteráció és a rím szerepe a neologizmusokban. In *Nyelv, társadalom, kultúra: interkulturális és multikulturális perspektívák I–II.: a XXIII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus* (ELTE BTK Budapest, 2013. március 26–28.) előadásaiból készült tanulmánykötet Ladányi Mária–Vladár Zsuzsa–Hrenek Éva (szerk.). 109–114. Tinta Könyvkiadó Budapest.

BERLIN, BRENT– KAY PAUL 1969. *Basic color Terms. Their Universality and Evolution*. Berkeley: University of California Press.

BODA ISTVÁN KÁROLY– PORKOLÁB JUDIT– MÁTÉ ÉVA 2020. Színasszociáció és színszimbolika Füst Milán költészetében. In: Fóris Ágota– Bölskei Andrea– M. Pintér Tibor– Szoatak Szilvia– Tamás Dóra Mária (szerk.) *Nyelv, kultúra, identitás. I. Terminológia, lexikográfia, fordítás*. Akadémiai Kiadó, Bp.

BÜKY LÁSZLÓ 1979. *A színnevek használata Füst Milán költői nyelvében*. Magyar Nyelvőr, 103. évf. 38–50.
https://adt.arcanum.com/hu/view/MagyarNyelvor_1979/?query=sz%C3%ADnn%C3%A9v&pg=47&layout=s (2023.01.10)

FORGÁCS ERZSÉBET 2008. A nyelvi kreativitás fejlesztése. *Modern Nyelvoktatás* 14. évf 1-2 sz. Online= http://real-j.mtak.hu/20892/1/MoNyO_2008_14_1-2_.pdf#page=30 (2022.11.28)

FÖLDVÁRI MELINDA 2009. A magyar nyelv színnevei és színjelentései. www.szinszotar.hu. In: Balázs Géza – H. Varga Gyula (szerk.), *Ikonikus fordulat a kultúrában*. Budapest–Eger: Magyar Szemiotikai Társaság – Líceum Kiadó, 383–391.

HORVÁTH PÉTER 2020. Az ELTE Verskorpusz automatikus annotációs eljárásai révén nyerhető kvantitatív adattípusok. in *Nyelvtan, diskurzus, megismerés* Simon Gábor– Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.) ELTE Eötvös Kiadó Bp. 313– 333.

HORVÁTH PÉTER 2020. Az ELTE Verskorpusz automatikus annotációs eljárásai révén nyerhető kvantitatív adattípusok. In: *Nyelvtan, diskurzus, megismerés*. Szerk. Simon Gábor és Tolcsvai Nagy Gábor, Eötvös Kiadó, Budapest, 2020.

KAREN B. SCHLOSS 2018. A Color Inference Framework in: Lindsay W. MacDonald– Carole P. Biggam– Galina V. Paramei (szerk.) *Progress in Colour Studies Cognition, language and beyond*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/ Philadelphia

KOMLÓSI LÁSZLÓ IMRE 2005. A jelentésszerkesztés dinamikája mentális műveleteink tükrében: kísérlet a szókapcsolatok kognitív szemantikai osztályozására. in *Általános nyelvészeti Tanulmányok XXI. Tanulmányok a kognitív szemantika köréből* Kertész András– Pelyvás Péter (szerk.) Akadémiai Kiadó, Bp.

LINDSAY W. MACDONALD– CAROLE P. BIGGAM– GALINA V. PARAMEI (szerk.) *Progress in Colour Studies Cognition, language and beyond*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/ Philadelphia.

MARK TURNER 2007. Conceptual integration in: The oxford handbook of Cognitive linguistic Dirk Geeraerts– Hubert Cuyckens (szerk). Oxford Univeristy Press New York.

ORAVECZ CSABA, VÁRADI TAMÁS, SASS BÁLINT 2014. The Hungarian Gigaword Corpus. In: *Proceedings of LREC 2014*.

P. DOMBI ERZSÉBET 1974. *Öt érzék ezer muzsikája. A szinesztézia a Nyugat lírájában*. Kriterion Kiadó, Bukarest.

PÁL JÓZSEF– ÚJVÁRI EDIT–BORUS JUDIT–RUTKAY HELGA 2001. *Szimbólumszótár. Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és a magyar kultúrából*. Balassi Kiadó, Bp.

PAPP ESZTER 2012 A magyar színnevek terminológiai elemzése Pécs.

PARADIS, CARITA 2005. Ontologies and construals in lexical semantics. *Axiomathes*, 15, 541– 573.

PAUL KAY– TERRY REGIER 2006. Language, thought and color: recent developments, *TRENDS in Cognitive Sciences*, 10, 51– 54.

PÉTER HORVÁTH–PÉTER KUNDRÁTH–BALÁZS INDIG, ZSÓFIA FELLEGI–ESZTER SZLÁVICH–TÍMEA BORBÁLA BAJZÁT–ZSÓFIA SÁRKÖZI–LINDNER–BENCE VIDA–ASLIHAN KARABULUT–MÁRIA TIMÁRI–GÁBOR PALKÓ. 2022. ELTE Poetry Corpus: A Machine Annotated Database of Canonical Hungarian Poetry. In *Proceedings of the Thirteenth Language Resources and Evaluation Conference*, pages 3471–3478, Marseille, France. European Language Resources Association.

PÉTER, HORVÁTH 2021. Closed conceptual domains in Hungarian canonic poetry: A corpus linguistic approach. *Studia Linguistica Hungarica* 33: 66– 78.

ROSCH, ELENOR 1975. Cognitive Representations of Semantic Categories. *Journal of Experimental Psychology: General* 104:192– 233.

SCHUBERT GABRIELLA 2005. *A színek jelentősége az emberi tájékozódásban és mindennapi élete szervezésében összehasonlító szemlélet alapján*. Magyar Tudományos Akadémia székfoglaló, Bp.
https://mta.hu/data/dokumentumok/i_osztaly/1_osztaly_szekfoglalok/Schubert_Gabriella_szekfoglalo_20051017.pdf (2022.11.28.)

SIMON GÁBOR 2014. *Közelítések a nyelvi kreativitás fogalmához. Az innovatív nyelvi szerkezetek funkcionális nyelvészeti vizsgálatáról*. Havas Ferenc– Horváth Katalin– Kugler Nóra– Vladár Zsuzsa (szerk.): *Nyelvben a világ. Tanulmányok Ladányi Mária Tiszteletére*. Tinta kiadó 79– 89.

SÓLYOM RÉKA 2015. Nyelvi változás, kreativitás és megértés Napjaink magyar nyelvének neologizmusairól. *Hungarológiai Közlemények* 2015/4.

TOLCSVAI NAGY GÁBOR 2011. *Kognitív szemantika*. Europica varietas. Nyitra.

TOLCSVAI NAGY GÁBOR 2013. *Bevezetés a Kognitív nyelvészetbe*. Osiris Kiadó, Bp.

TOLCSVAI NAGY GÁBOR. 2012. A stílus szociokulturális tényezőinek kognitív nyelvészeti megalapozása. In *A stílus szociokulturális tényezői. Kognitív stilisztikai tanulmányok*. Tátrai Szilárd–Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.) 19–49. Budapest.

TÓTH- CZIFRA ERZSÉBET– BENCZES RÉKA 2016. Piros és vörös színneveink korpuszalapú kognitív nyelvészeti vizsgálata: Produktivitás, figurativitás és alapszínnévi státusz. *Magyar Nyelvőr*.

UUSKÜLA, MARI 2006. Distribution of Colour Terms in Ostwald's Colour Space in Estonian, Finnish, Hungarian, Russian and English. *Trames*, 10 (60/55).
<https://www.kirj.ee/public/trames/trames-2006-2-4.pdf> (2022.11.28).

VÁRADI TAMÁS 2002. The Hungarian National Corpus. In: *Proceedings of the 3rd LREC Conference*, 385-389 (<http://corpus.nytud.hu/mnsz>).